

BİBLİYOGRAFYA :

Gazzâlî, *İhyâ*², Beyrut 1402-1403/1982-83, III, 48-162; Birgivî, *et-Tarîkatü'l-Muhammediyye ve's-sîretü'l-Ahmediyye*, İstanbul 1307; Ebû Saîd el-Hâdimî, *Berîkatü'l-Mahmûdiyye fî şerhi Tarîkatü'l-Muhammediyye*, İstanbul 1318; Lisânü'l-³Arab, "evf" md.; *Tâcü'l-⁴arûs*, "evf" md.; Wensinck, *Mu⁵cem*, "evf" md.; Kâmil Miras, "Âfat", *İTA*, I, 112-113.

MUSTAFA ÇAĞRICI

□ FIKİH. Fıkıh âlimleri **âfet** terimiyle genellikle insan müdahalesi bulunmadan meydana gelen musibet ve zararları kastederler. Meyve, sebze gibi zirâî ürün ve mallara zarar veren bu âfetler için **câiha** tâbirini, bunların tesiri hakkında da genellikle **helâk** ve **telef** kelimelerini kullanırlar. Fıkıh usulü âlimlerinin ise âfet kelimesini "insanın irade ve ihtiyarını bozan veya ortadan kaldıran ehliyet ânzaları" mânasına kullandıkları görülmür. Bu mânada âfet, insanın bizzat kendi elinde olmayarak meydana gelen baygınlık, bunama, delirme gibi âfetlerle insanın kendi iradesinin söz konusu olduğu sefeh (akılsızlık), sarhoşluk ve cehalet gibi âfetler olmak üzere ikiye ayrılır.

Usul âlimleri âfeti daha çok insan irade ve ihtiyarına tesiri, fakihler de mala tesiri açısından ele alarak dinî ve hukukî sorumluluk bakımından sonuçları üzerinde durmuşlardır. Gerek insanın irade ve ihtiyarına, gerekse mala yönelik âfetler ibadetlerde, muhtelif akid ve muamelelerde, haksız fiillerde, duruma göre sorumluluğun hafifletilmesi veya tamamen kalkması, muhayyerlik sübûtu, fesih, red, **butlân**^{*}, cezanın tahirî veya düşürülmesi gibi sonuçlar doğurmaktadır (ayrıca bk. AVÂRİZ, CÂİHA, EHLİYET).

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, Kahire, ts. (el-Mektebetü't-Ticâriyyetü'l-kübrâ), II, 201-202, 212-213; İbn Kudâme, *el-Mugnî* (nşr. Muhammed Halil Herrâs), Kahire, ts. (Mektebetü İbn Teymiyye), IV, 118-119; İbn Kayyim, *İ'lâ-mül-muvakkî⁶în* (nşr. M. Muhyiddin Abdülhamîd), Kahire 1374/1955, II, 11-12; Abdürrezzâk es-Senhûrî, *Meşâdirü'l-hak⁷ fi'l-fıkhi'l-İslâmî*, Kahire 1954-59, VI, 110-118, 191-192; *Mu.F*, I, 52-56; *Mu.F*, I, 96-97.

AHMET ÖZCEL

□ HADİS. Hadisin zayıf olmasının sebep ve illetini ifade eder. Bu terimin bir başka kelimeyle birlikte kullanılması zayıflığın derecesini bildirirse de mutlaka kullanılması halinde bu zayıflığın

derecesini tesbit etmek güçtür. Bu durumda "âfetühü fülân" tâbiri hadisin uydurma olmasından kinaye olabileceği gibi, o hadisin hangi sebeple reddedildiğini de ifade edebilir. Rivayetinden bahsedilirken hakkında âfet tâbiri kullanılmış olan râvinin rivayet ettiği hadis **i'tibar**^{*} için bile alınmaz. Sehâvî ve Sindi'ye göre böyle bir râvi, cerhin ikinci derecesinde yer alır.

BİBLİYOGRAFYA :

Süyûtî, *Tedribü'r-râvî* (nşr. Abdülvehhâb Abdüllatif), Kahire 1379/1959, I, 347; Leknevî, *er-Ref⁸ ve't-tekmil* (nşr. Abdülfettâh Ebû Gudde), Halep 1388/1968, s. 125.

ABDULLAH AYDINLI

AFFÂN b. MÜSLİM

(عفان بن مسلم)

Ebû Osman Affân b. Müslim
b. Abdillâh es-Saffâr el-Basrî el-Ensârî
(ö. 220/835)

Bağdat muhaddisi diye anılan
ve Mihne^{*} Olayı'nda
ilk defa sorguya çekilen âlim.

Basra'da doğdu. Tahsil hayatından sonra Bağdat'a yerleşti. "Bakırcı" demek olan es-Saffâr lakabını ne münasebetle aldığı bilinmemektedir. Çocukluk ve gençlik yılları hakkında kaynaklarda bilgi yoktur. Devrinin tanınmış muhaddislerinden Hişâm ed-Destüvâî, "Hammâdeyn" diye anılan Hammâd b. Seleme ile Hammâd b. Zeyd ve Şu'be b. Haccâc gibi hocalardan hadis okudu. Üçüncü asrın en meşhur muhaddislerinden birçoğu, özellikle *et-Tabakâtü'l-kübrâ* müellifi İbn Sa'd, ayrıca Ahmed b. Hanbel, İmam Buhârî ve Ebû Hâtim er-Râzî onun talebelerindendir. Buhârî eş-Şâhih⁹'inde biri doğrudan, diğerleri başka hocaları vasıtasıyla olmak üzere ondan altı hadis rivayet etmiş, *Kütüb-i Sitte*'nin diğerlerinde de rivayetleri yer almıştır.

Kaynaklarda rivayetlerinin sağlam ve güvenilir, kendisinin de sünnete son derece bağlı olduğu ve kuvvetli bir hâfızaya sahip bulunduğu zikredilen Affân b. Müslim, hocalarından dinlediği hadisleri onlara bir kere de kendisi okudu. Tanınmış hadis münekkidi Yahyâ b. Maîn ile o devrin meşhur hadisçisi Yahyâ b. Saîd el-Kattân, Affân'ın tasvip etmediği hadisleri rivayet etmezlerdi. Talebeleri, onun bir harfinde bile tereddüt ettiği hadisi kimseye nakletmediğini ve

hadis rivayetinde hiç yanılmadığını ifade ederler. Yahyâ b. Maîn, **ashâbü'l-hadis**^{*}'in beş kişi olduğunu söyler ve İbn Cüreyc, Şu'be b. Haccâc, Süfyan es-Sevri, Mâlik b. Enes ve Affân b. Müslim'in adlarını zikreder. Ahmed b. Hanbel, Affân'ı tanıdıktan sonra ondan yirmi yıl hiç ayrılmadığını, böyle bir muhaddisin rivayetlerini destekleyecek başka hadisler (bk. MÜTÂBİ^{*}) aramaya gerek olmadığını söyler. Süleyman b. Harb'in, Affân'ı hâfızası zayıf ve anlayışı kırıltmakla itham etmesini doğru bulmayan Zehebî, aynı devirde yaşayan kimselelerin birbiri hakkındaki kanaatlerini ihtiyatla karşılamak gerektiğini, ölümünden kısa bir müddet önce yakalandığı ağır hastalık dolayısıyla hâfızasının zayıflamış olmasının daha önceki rivayetlerine gölge düşürmeyeceğini belirtir.

Affân b. Müslim, hadis rivayetindeki titizliği yanında dürüstlüğü ve takvâsıyla da meşhurdur. Kaynakların ifadesine göre, devrin Bağdat kadısı Muâz b. Muâz el-Anberî, Affân'ı, mahkemede şahitlik yapması gereken birinin durumunu tahkik etmek üzere görevlendirmişti. Bu sırada söz konusu şahidin taraftarları, bu kişi aleyhine herhangi bir şey söylememesi karşılığında kendisine on bin dinar teklif etmişler, fakat Affân bunu reddetmişti.

Mu'tezile mezhebini resmen destekleyen Abbâsî Halifesi Me'mûn, bu mezhebin ortaya attığı Kur'an-ı Kerim'in mahlûk olduğu görüşünü (bk. HALKU'L-KUR'ÂN) herkesin, özellikle ileri gelen âlimlerin benimsemesini, kabul etmeyenlerin ise işkenceye tâbi tutulmasını emretmişti. Soruşturmayla Affân b. Müslim ile başlandı. Bağdat Valisi İshak b. İbrâhim, Affân'ı huzuruna çağırarak ona halifenin mektubunu okudu. Me'mûn mektubunda, Affân'ın Kur'an-ı Kerim'in yaratılmış olduğu görüşünü benimsemesini istiyor, kabul etmediği takdirde beş yüz dirhem olan aylığının kesilmesini emrediyordu. Bu tehdit üzerine Affân ihlâs süresini okudu ve bu âyetlerin mahlûk olamayacağını kesin bir dille valiyi söyledi. Kanaatinde ısrar ederse aylığının kesileceği tekrar edilince de, "Rızkınız da size vaad edilen şeyler de semâdâdır." meâlindeki âyeti (ez-Zâriyât 51/22) okuyarak oradan ayrıldı.

Affân b. Müslim'in rivayetlerini ihtiva eden bazı küçük sahîfeler, Şam Zâhiriyye Kütüphanesi (Mecmua, nr. 31, 40, 124) ile Berlin Kütüphanesi'nde (nr. 1555) bulunmaktadır.